

**OP WEG NAAR EEN
EUROPEES WETENSCHAPSBELEID**

door prof.dr. H.C. van der Plas

**Rede van de rector magnificus van
de Landbouwniversiteit Wageningen,
uitgesproken bij de 71e dies natalis,
9 maart 1989**

OP WEG NAAR EEN EUROPEES WETENSCHAPSBELEID

Dames en heren,

In een diesrede, door mij uitgesproken op 9 maart 1979, dus vandaag 10 jaar geleden, heb ik de opvatting gehuldigd, dat een Rector Magnificus eenmaal in zijn ambtsperiode in de gelegenheid moet zijn iets over ontwikkelingen in zijn eigen vakgebied te kunnen zeggen. Ik koos toen als onderwerp van mijn rede, getiteld: "Immobiel, maar toch actief", de biotechnologie, een onderwerp dat op dat moment sterk in de belangstelling begon te komen.

Dat ik vandaag voor u sta om een thema te behandelen dat minder tot mijn directe vakgebied, de chemie, behoort, maar meer gerelateerd is aan mijn belangstelling voor internationaal wetenschapsbeleid, met zijn implicaties, moeilijkheden en consequenties voor een nationaal wetenschapsbeleid, vindt zijn oorzaak in het feit dat ik enige weken geleden was uitgenodigd door de Rector van de Katholieke Universiteit te Leuven om ter gelegenheid van de uitreiking van mijn eredoctoraat aan deze Universiteit – de epitoga die ik hier draag is daar het teken van – een rede uit te spreken over het thema "Is er een Europees wetenschapsbeleid". Ik heb toen hierin, zij het met grote aarzeling, ingestemd. Deze aarzeling kwam niet voort uit het feit dat het thema niet uitdagend zou zijn en geen grote actualiteit zou bezitten. Wij allen realiseren ons immers dat in een Europa, dat zich, naar mag worden aangenomen, het komende decennium zal kenmerken door een versnelde integratie, ook een integrerend Europees wetenschapsbeleid veel aandacht zal vragen en ook zal moeten vragen. Mijn aarzeling betrof echter het feit dat een Europees wetenschapsbeleid zodanig veel facetten en invalshoeken heeft dat het voor mij de vraag was of ik, die een groot deel van

mijn leven slechts gewerkt heb op een bepaald terrein van de wetenschap, nl. de natuurwetenschappen en daarvan de chemie, dit thema met de noodzakelijke evenwichtigheid zou kunnen behandelen.

Ik heb deze uitdaging echter toch aanvaard en ik vond het thema dermate boeiend dat na aanpassing en omwerking in een meer voor de Landbouwuniversiteit passende kleur, dat thema ook uitstekend zou dienen als thema voor de diesrede van hedenmiddag. Ik stel mij bij de behandeling van het thema voor vooral aandacht te vragen voor een tweetal vragen: vindt de wetenschapsbeoefenaar zelf dat er een Europees integrerend wetenschapsbeleid moet komen (ik leg hier met name de nadruk op het integrerend aspect) en, indien deze vraag positief wordt beantwoord, aan welke voorwaarden dient een dergelijk wetenschapsbeleid te voldoen, teneinde zijn of haar inzet hiervoor te mobiliseren?

Zoals uit beide vraagstellingen blijkt, hecht ik veel waarde aan de opvatting en het oordeel van de wetenschapsbeoefenaar en daarmee impliciet aan die van universiteiten en onderzoeksinstellingen. Het staat voor mij vast dat een Europees wetenschapsbeleid niet uitsluitend een zaak kan en mag zijn van overheid, politiek en bedrijfsleven. Ook universiteiten en onderzoeksinstellingen dienen een belangrijke stem te hebben bij de totstandkoming hiervan. Zij immers vormen een belangrijk deel van het draagvlak van waaruit initiatieven moeten worden genomen en daarom is hun inspraak en inzicht bij de vormgeving van dit beleid noodzakelijk. Alvorens deze vragen wat verder uit te diepen zou ik gaarne enige woorden willen wijden aan wat wetenschap in mijn optiek betekent, wat de wetenschapsbeoefenaar bezielt en hoe het beleid in dit opzicht een

hulpverlenende en voorwaarden scheppende rol kan vervullen. Ik wil erop wijzen dat hetgeen ik in deze rede naar voren breng een persoonlijke opvatting is en niet besproken is met een achterban. Zij is bepaald en gekleurd door mijn religieuze en culturele achtergrond nl. die van een katholiek, die in Noord-Holland geboren en getogen is en in Amsterdam gestudeerd heeft; derhalve iemand met een licht Bourgondische inslag, overgoten met een pittig calvinistisch sausje. Ik wil erop wijzen dat uiteraard ook ik voortbouw op gedachten van voorgangers en tijdgenoten.

Kunst en Wetenschap

Wetenschap kan simpel worden omschreven als "de kunst van het te weten komen". Wetenschapsbeoefenaars worden primair gedreven door nieuwsgierigheid en verrichten zelf onderzoek met als doel de bestaande kennis te vermeerderen op basis van systematisch waarnemen, nauwkeurig experimenteren en rationele theorievorming.

Er bestaan veel overeenkomsten tussen de Wetenschap en de Kunsten, echter ook belangrijke verschillen.

De overeenkomst is dat beide op een creatieve wijze zoeken naar nieuwe uitdrukkingsmogelijkheden en inzichten van de menselijke geest; het verschil is dat de wetenschapsbeoefening wordt gekenmerkt door voortschrijdende inzichten en theorievorming. Nieuwe theorieën treden als regel in plaats van oude theorieën. Zelden kunnen twee wetenschappelijke theorieën langere tijd naast elkaar blijven bestaan. De atoomtheorie van Democritus is vervangen door die van Bohr en geldt nu alleen nog als historische curiositeit.

Voor de voortgang van de wetenschap is het derhalve

essentieel dat verschillende inzichten en theorieën voortdurend met elkaar geconfronteerd worden en getoetst worden aan de empirie. Wetenschapsbeoefening is derhalve een sterk sociaal proces dat zich uiteraard niet kan beperken binnen de nationale grenzen, maar zich per definitie internationaal ontplooit.

Bij de beoefening van kunst spelen sociale processen ook een rol. We spreken van de Vlaamse school, de Impressionisten, de Surrealisten. Kunstwerken en kunststijlen sluiten elkaar echter niet uit: Mozart heeft Bach niet verdrongen en Van Gogh Rembrandt niet. Maar, hoewel internationale sociale contacten voor de kunstenaar inspirerend kunnen zijn, zij dragen een ander karakter dan bij de wetenschapsbeoefening. Wetenschap is publieke kennis waaraan elke onderzoeker een persoonlijke bijdrage levert die gecorrigeerd en verduidelijkt wordt door onderlinge kritiek. De toegang tot die publieke kennis is veelal slechts een kleine groep gegeven: de pers en vakgenoten. Zij dragen daarom alleen al een grote publieke verantwoordelijkheid. Essentieel voor dit proces is een goed functionerend interactie- en communicatiesysteem, waarvoor velerlei vormen van congressen, symposia en publicitaire uitwisselingsmogelijkheden zijn ontstaan. Wetenschappers voelen zich met elkaar verbonden door een gezamenlijke interesse in wetenschappelijke problemen, waarbij zij zich in het geheel niet beperkt voelen door institutionele en nationale grenzen of verschillen in geloofsovertuiging of ras. Met de opkomst van de wetenschap in de 16e eeuw ontstonden al snel vele internationale groepen van geleerden (savants zoals ze genoemd werden) die door gemeenschappelijk te

werken aan een nieuwe problematiek tot over de grenzen der naties met elkaar verbonden waren. Over de groep onderzoekers die in de 17e eeuw de mathematische natuurwetenschap vorm gegeven hebben, schreef Dilthey:

"Tussen de enkele personen die hun leven aan deze nieuwe wetenschap wijdden, bestond een band die door geen grens van taal of volk beperkt werd. Zij vormden een nieuwe aristocratie en voelden zich ook zo; zoals in de tijd der renaissance humanisten en kunstenaars zich gevoeld moeten hebben. De Latijnse en later de Franse taal maakten onderling begrip tot in finesses mogelijk en zij werden het instrument van een wetenschappelijke wereld-literatuur".

Internationaal

Op deze wijze is wetenschap altijd bedreven en de "republiek der geleerden" is na de 16e eeuw prominent aanwezig geweest. Wetenschap is derhalve naar zijn aard internationaal en maakt gebruik van een taal waarin vakgenoten elkaar begrijpen, onafhankelijk van iemands godsdienst, ras of nationaliteit. Wetenschap die zich afspeelt op uitsluitend het nationale domein werkt daarentegen verengend, heeft alleen oog voor deelbelangen van eigen bevolkingsgroepen en het waarborgen van politieke macht. De geschiedenis, met name in deze eeuw, leert ons tot welke uitwassen dit kan leiden. Aan het wetenschapsbeeld van goede onderzoekers is voor mij derhalve per definitie het begrip "internationaal" inherent.

Het politieke feit dat de nationale landsgrenzen binnen Europa vervagen, heeft voor de inhoudelijke beleving van individuele wetenschapsbeoefenaren voor hun vakgebied derhalve nauwelijks betekenis.

Uiteraard kan dit wel voor onderzoekers als gunstig resultaat hebben, dat onnodige hinderlijke belemmeringen van politieke aard worden weggenomen, maar dat geldt uiteraard niet alleen voor de wetenschapsbeoefening, maar voor elke menselijke activiteit in de samenleving.

In het licht van het bovenstaande kan de vraag gesteld worden 'hoe moet aan een Europees wetenschapsbeleid, verder gestalte worden gegeven'.

Ieder, die geïnteresseerd is in de totstandkoming van een internationaal geïntendeerd wetenschapsbeleid, weet dat in de afgelopen jaren in het Europa van de 12, maar ook in breder verband, reeds veel tot stand is gebracht ter versterking van de internationale oriëntatie en samenwerking in het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Daarbij was de aandacht sterk gericht op research-organisaties en universiteiten met de bedoeling Europa sterk te maken in basiskennis.

Te noemen valt – de keuze is overigens zeer willekeurig – de opleiding en training die in de Europese Gemeenschappen worden verzorgd, zoals het Comett programma (Community Action Program for Education and Training for Technology) en het Joint Study Program, de voorloper van het huidige Erasmus-Programma. Te noemen valt de grote inspanning t.b.v. het opzetten van Europese onderzoekfaciliteiten en/of internationale onderzoekorganisaties op belangrijke terreinen van wetenschap, zoals bijv. het COSINEproject (Cooperation for Open Systems Interconnection Networking in Europe), het ESA-project (European Space Agency), het EMBL (European Molecular Biology Laboratory), het CERN (Europees Centrum voor kernonderzoek), het Joint European

TORUS, een instituut van plasma onderzoek, en het Europees Coördinatie Centrum voor Onderzoek en Documentatie in de Sociale Wetenschappen. Ik herhaal: een willekeurige greep uit een reeks van belangrijke activiteiten. Door deze activiteiten is het mogelijk gebleken de "Amerikaanse uitdaging" te pareren en de achterstand van onderzoek en ontwikkeling op enkele sleutelgebieden tenminste voor een deel in te halen. Echter, hoe belangrijk deze activiteiten op zich ook mogen zijn, er is hier geen sprake van een integreerend Europees wetenschapsbeleid. Toch dient de vraag gesteld te worden of een verdere uitbouw in de richting van integreerend Europees wetenschapsbeleid niet noodzakelijk is.

Mijn antwoord hierop is kortweg ja.

Redenen voor integratie

Het is mijn overtuiging dat voor de verdere ontwikkeling van de wetenschap in Europa veel meer integratie noodzakelijk is. Hiervoor zou ik een aantal redenen willen noemen:

- Er zijn in Europa, zowel in wetenschappelijk als in maatschappelijk opzicht, belangrijke ontwikkelingen gaande, die om bezinning en een gefundeerde toekomstvisie op het wetenschapsbeleid vragen. In de wetenschap is er sprake van een bijna explosieve uitbreiding van kennis, zo zeer dat sommigen aannemen dat in het jaar 2000 de dan verworven kennis voor meer dan de helft zal bestaan uit kennis, die nu nog ontbreekt. Alleen al om het overzicht te bewaren, bij te blijven en bij te dragen aan deze mondiale kennisontwikkeling, is een geïntegreerd Europees beleid van groot belang. Geen Europees land en**

zeker niet de kleinere kan deze taken op het vereiste niveau aan.

- Kennis neemt toe, vooral specialistische kennis en daarmee de behoefte aan kennisintegratie. Verschillende disciplines blijken tal van tot voor kort onvermoede raakvlakken te hebben en kunnen inspirerend op elkaar inwerken. Veranderingen in de wetenschap en die in de samenleving beïnvloeden elkaar steeds sterker. In de beheersing van dit proces staan de gezamenlijke Europese landen sterker dan ieder der landen afzonderlijk.
- Voor het behoud van welvaart, vanuit de zorg voor samenleving, gezondheid en milieu in Europa, met andere woorden: vanwege de maatschappelijke behoefte aan een betere kwaliteit van het bestaan, zal meer en meer een beroep worden gedaan op de wetenschap en de toepassing van door wetenschappelijk onderzoek verkregen inzichten. Het complexe karakter van de maatschappelijke problemen vergt altijd de inzet van diverse disciplines en de samenwerking die daarbij moet ontstaan, die integratie, is vaak het moeilijkst te verwezenlijken. De groeiende internationale verstrengeling in wetenschap en technologie in de negentiger jaren vraagt dringend om intensieve samenwerking in nationaal, maar vooral ook in internationaal verband. Bundeling van kennis zal een integrerend deel van onze wetenschappelijke wereld worden.
- De toenemende economische machtstructuur van Europa vraagt meer en meer om een integrerend wetenschaps- en technologiebeleid, waarin ieder der lidstaten participeert, en die de concurrentie met andere economische grootmachten, zoals de Verenigde Staten en Japan, succesvol kan door-

staan.

Tenslotte is er het gegeven dat vooral bij de natuurwetenschappen de vooruitgang afhankelijk is van de beschikbaarheid van geavanceerde, zeer kostbare apparatuur. Voor het ontwikkelen en gebruiken van deze apparatuur is talent nodig dat elk Europees land afzonderlijk vaak in te beperkte mate voorhanden heeft. Gezamenlijk beschikken we wel over de nodige kritische massa aan een gespecialiseerd excellent wetenschappelijk potentieel.

Keuzes en prioriteiten

Op de hiervoor genoemde overwegingen stoelt mijn overtuiging dat thans een passend antwoord moet worden gegeven op nieuwe ontwikkelingen in de jaren '90. De essentie van een Europees wetenschapsbeleid moet zijn, dat het ertoe bijdraagt dat wetenschap en technologie dienstbaar blijven aan de mens.

Dienstbaar niet alleen aan de mens van vandaag, maar niet minder aan toekomstige generaties en aan mensen in de Derde Wereld.

Het participeren van de kleinere lidstaten en daar valt Nederland onder, in een Europees wetenschapsbeleid, zal belangrijke consequenties hebben.

Europees wetenschapsbeleid vraagt om taakverdeling, want concentratie van onderzoekstaken zal moeten gaan plaatsvinden. Derhalve moeten keuzes worden gemaakt en prioriteiten worden gesteld, daar een wezenlijke participatie in ieder van de vele wetenschapsgebieden onmogelijk is, gezien de financiële consequenties.

Ik wil er op wijzen dat men zich hiervan in de V.S. reeds vele jaren bewust is, gezien de lijst van gebieden vermeld in de Science Indicator (van de National Science Foundation) waarop meer samen-

werking met Europese onderzoekgroepen gewenst geacht wordt.

Deze bezinning op keuzes en prioriteiten is echter geen eenvoudige opgave. Voor de hand ligt om in ieder geval die wetenschapsgebieden sterk te houden, waarin ons land reeds bewezen heeft een toonaangevende traditie te hebben. Toch gaat het niet alleen aan om te kiezen voor wat nù belangrijk is, maar vooral ook om te trachten inzicht te krijgen in wat over 10 tot 20 jaar belangrijk zal gaan worden. Voor wetenschappers en de universiteiten is dit geen eenvoudige opgave. Lange-termijninzicht is vaak niet ons sterkste punt (uiteraard geldt dit niet uitsluitend voor de wetenschappelijke gemeenschap) en zeker niet als dit in internationaal verband moet worden aangegaan.

Naast kwaliteit zal ook een criterium moeten zijn de behoefte die onze samenleving heeft aan vooral toegepaste kennis. Landbouwwetenschappen is hier een sprekend voorbeeld van.

Eigen kracht

Ik ben echter van mening dat, wat de keuze ook moge zijn, de Europese uitdaging uitstekend kan slagen indien iedere lidstaat de internationalisering van onderwijs en onderzoek vanuit een eigen kwalitatief sterke positie aangaat. Dit betekent dus dat er allereerst een stevige basis in eigen land moet zijn of moet worden opgebouwd. In dit verband stemt het mij tot grote voldoening dat zeer recent door de heer van der Lely, directeur generaal van Landbouw en Voedselvoorziening, in een voordracht ter gelegenheid van de themadag van de Programma Commissie Landbouwbiotechnologie op 21 februari te Wageningen en ongeveer een week later (2 maart) op een platform

bijeenkomst van het Ministerie van Landbouw en Visserij te Vught onomwonden is vastgesteld dat versterking van strategisch geïntegreerd fundamenteel grensverleggend onderzoek een hoeksteen van beleid van het Ministerie moet worden teneinde de komende ontwikkelingen goed te kunnen sturen en begeleiden.

Ik heb van deze uitspraken, die voor het beleid van de Landbouwuniversiteit van betekenis zijn, goede nota genomen.

Is eigen kracht en daarmee identiteit gegarandeerd, dan kan vanuit die positie samenwerking met andere universitaire en onderzoeksinstituten buiten de landsgrenzen worden gezocht. Wellicht is het interessant te vermelden dat in de Japanse industrie de bevordering van kwaliteit sinds 1950 een nationaal issue is. De Japanse Union of Scientists and Engineers is een nationaal instituut dat de zorg voor kwaliteitsaspecten hoog in het vaandel heeft geschreven. Ik zou in dit verband willen pleiten voor een Europees platform, waarin de bevordering van topkwaliteit in verschillende wetenschapsgebieden centraal staat, wat wellicht ertoe kan leiden dat "Europees" en "kwaliteit" synonieme begrippen gaan worden. De Europese schaal is dan een sterk uitgangspunt.

Kwaliteitsbevordering

In de V.S. zijn onderzoek en onderzoeksopleiding grootschalige activiteiten, die profiteren van concentratie en samenwerking, bijvoorbeeld in de economische wetenschappen leveren 15 PhD-opleidingcentra bijna de helft van de totale universitaire bijdragen aan economische toptijdschriften. Europa zou dan ook meer en meer krachten moeten bundelen

om te komen tot excellente promotieprogramma's. Pas dan ontstaat de kwalitatieve infrastructuur die voor de toekomstige kwaliteit van Europees onderzoek een levensvoorwaarde is.

Het noodzakelijke streven naar hoge kwaliteit is niet alleen voor de wetenschap en de universiteiten van belang, ook voor het bedrijfsleven is dit één van de meest wezenlijke "management-issues" in het komende decennium.

Ik wil hier benadrukken dat het bevorderen van hoge kwaliteit een verandering van mentaliteit en cultuur vraagt. Het leveren van kwaliteit en zeker topkwaliteit is een inspanning van een gehele organisatie en niet van individuele personen, het vraagt de volledige inzet van groepen en organisaties. Onderzoeksinstellingen zullen met hun buitenlandse zusterorganisaties moeten zien te komen tot samenwerkingsafspraken en in bepaalde gevallen zelfs tot supranationale verbanden.

Het laat zich voorspellen dat de kwaliteit voor onderzoek en onderwijs in steeds toenemende mate aan internationale maatstaven wordt gemeten. Daarom ligt mijns inziens een aanzienlijke verandering van het Europese universitaire onderzoekslandschap en van de wijze waarop overheden hun nationaal en internationaal onderwijs en onderzoekbeleid vaststellen in het verschiet. Uitwisseling van onderzoekers en met name toponderzoekers moet worden vergemakkelijkt door hen mogelijk te maken elders, d.w.z. buiten hun eigen land, onderzoek te doen. Omgekeerd geldt dat ieder lidstaat in Europa een beleid moet voeren, dat het aantrekkelijk maakt voor buitenlanders om daar een tijd te verblijven.

Maatschappij en ethiek

Wellicht dat ik in mijn betoog te veel de technologie en de exacte wetenschappen in het vizier heb gehad wanneer ik over internationalisering heb gesproken. Het bloed kruipt toch waar het niet gaan kan. Ik wil echter benadrukken, dat in een Europees wetenschapsbeleid niet slechts aan de exacte en technische wetenschappen aandacht moet worden geschonken, maar ook de geesteswetenschappen en de gedrags- en maatschappijwetenschappen dienen hierin centraal te staan. Zij vertegenwoordigen een wetenschappelijke en sociale en culturele waarde op zichzelf. Tevens worden ze in toenemende mate aangesproken bij het doorgronden van de complexe maatschappelijke werkelijkheid, terwijl besef van hun betekenis in relatie tot bijv. natuurwetenschap en technologie het maatschappelijk draagvlak voor wetenschap en technologie zal kunnen versterken en verbreden. Uiteraard geldt voor de geesteswetenschappen en gedrags- en maatschappijwetenschappen het aspect van de culturele identiteit, zowel regionaal als nationaal in het bijzonder, hoewel dit op zich geen belemmering voor de Europese invalshoek behoeft te betekenen. Diverse voorbeelden van Europese studies wijzen hier ook op. De wisselwerking tussen de onderzoekers binnen Europa kan echter synergistisch werken en de rijkdom van de culturele verscheidenheid uitstralen. Het verdient daarom aanbeveling dat in de EG aan deze indringende problematiek meer aandacht wordt besteed.

Voor het welslagen van een integrerend Europees wetenschapsbeleid is een stabiel maatschappelijk draagvlak noodzakelijk. Voor het ontstaan van dat draagvlak zijn normen van groot belang. De daarmee verbonden vraagstukken zullen zich steeds in-

dringender doen voelen. De toenemende verstrengeling van natuurwetenschappen en biowetenschappen en de toepassing van in deze wetenschappen ontwikkelde technieken op levende organismen, vooral dier en mens, roept vraagstukken van moraal en ethiek op. De universiteiten en de wetenschap moeten in de behandeling van deze vraagstukken een belangrijke rol spelen. Vanuit hun opdracht behoren zij de draagster, en daarmee de behoedster van het culturele erfgoed te zijn.

In dit verband wil ik met grote instemming Sir Karl Popper citeren. "Uit het feit dat de natuurwetenschap geen uitspraken doet over ethische principes, heeft men vaak gemeend te kunnen afleiden dat zulke principes niet zouden bestaan. Maar in feite is het zo dat het zoeken naar de waarheid de ethiek vooronderstelt".

Ontwikkelingssamenwerking

Tenslotte, last maar zeker niet least, zou ik willen wijzen op de doelstelling die in een Europees wetenschapsbeleid niet mag ontbreken ten aanzien van de ontwikkeling van Derde-Wereldlanden. Het inzetten van onderwijs en onderzoek voor de ontwikkeling van Derde-Wereldlanden wordt primair ingegeven door overwegingen van morele aard. Vanuit de humanitaire opdracht de wereld bewoonbaar te maken voor een ieder, dienen wij ons te identificeren met de armen en misdeelden. Ook de juiste toepassing van wetenschappelijk onderzoek dient hieraan een bijdrage te leveren. In dit verband juich ik sterk de oprichting toe van een Europees netwerk van landbouwuniversiteiten en landbouwfaculteiten voor samenwerking en onderzoek, gericht op vraagstukken in de tropen en de subtropen. In dit netwerk, dat de naam NATURA heeft

gekregen – het is een samentrekking van "Network of European Agricultural Universities Related to Agricultural Development" – en ontstaan door een initiatief waaraan mijn voorganger, Prof. Oosterlee, een belangrijke bijdrage heeft geleverd, participeren onderwijsinstellingen in de Bondsrepubliek, Denemarken, Frankrijk, Italië, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Portugal, Griekenland en als Nederlandse partner de Landbouwuniversiteit Wageningen.

Deze universiteiten willen nauw gaan samenwerken, vooral op het gebied van op de tropenlanden gerichte onderwijs- en onderzoekprojecten. U ziet dus een voorbeeld van Europese samenwerking waarin wetenschap, in dit geval de landbouwwetenschappen, krachten bundelt en integrerend bezig is ten dienste van de behoeftigen in onze wereld. Een opdracht, die tevens een belofte inhoudt.

Oost-Europa

Ten slotte zou ik nog een lans willen breken voor een wetenschapsbeleid, dat zich niet uitsluitend ontwikkelt in het Europa van de 12 landen uit de EG, maar dat ook de samenwerking met de landen van Oost-Europa in het vizier houdt. Ieder, die wel eens in Oost-Europa komt ervaart dat, ondanks politieke verschillen, in de cultuur, de geschiedenis, kunst en wetenschap er veel meer is dat ons bindt dan ons verdeelt. Daarom pleit ik voor de ontwikkeling van een wetenschapsbeleid dat werkelijk Europees is, waarin Oost- en West-Europa op bepaalde terreinen van wetenschap en wetenschapstoepassing gaan samenwerken.

In dit verband is het bijzonder verheugend te melden, dat tijdens de recente bijeenkomst van het CRE

(Conférence permanente des recteurs des universités européennes) in Warschau, juni vorig jaar, een programma is gelanceerd, het zogenaamde Copernicusprogramma (het staat voor Cooperation Programme in Europe for Research on Nature and Industry through Coordinated University Studies), dat zich richt op samenwerking tussen Oost- en West-Europese universiteiten, op informatie, opleiding en onderzoek, met name op het terrein van milieubeheer, een van de grote uitdagingen voor het behoud van de wereld van morgen. De Landbouwuniversiteit kan, ik meen zelfs moet, hierin een biedende rol spelen. Er is geen universiteit in Europa, waar onderwijs en onderzoek gericht op het milieu zo sterk in het programma is ingebouwd als bij de Landbouwuniversiteit. In dit licht past ook de verklaring, die, ondertekend door een aantal hoogleraren van de Landbouwuniversiteit, verleden week aan onze minister-president is overhandigd en waarin grote zorg over het behoud van het milieu wordt uitgesproken. In mijn ogen een prima actie daar hiermede wetenschapsbeoefenaren van onze Landbouwuniversiteit hun verantwoordelijkheid kenden om de politiek op zorgwekkende ontwikkelingen te wijzen.

Ik hoop dat deze actie tot nieuwe aanpak in het milieubeleid mag leiden hoewel ik u, geachte aanwezigen de uitspraak van prof. C.T. de Wit in herinnering wil roepen, die eens heeft gezegd "er zijn wel veel mensen, die goede adviezen uitbrengen, maar heel weinig mensen, die naar goede adviezen luisteren".

Supranationaal

Wij kunnen vaststellen dat er nog zeer veel dient

te gebeuren om ook van de Landbouwniversiteit een werkelijk Europese en daarmee internationale universiteit te maken. Want, realiseren wij, studenten en docenten ons wel voldoende, dat de opleiding zich dient te ontwikkelen op een wijze dat onze afgestu deerden werkelijk kunnen wedijveren met hun collega's uit andere landen op de nationale en internationale markt? Het ontstaan van een gemeenschappelijke markt betekent voor het Nederlands Hoger Onderwijs dat de kwaliteit van de Nederlandse afgestudeerden meer dan in het verleden zal worden afgewogen tegen die van buitenlandse collega's. Realiseren wij ons voldoende dat een goed en internationaal gericht onderwijs en onderzoek nodig is voor behoud en vergroting van de vitaliteit van onze landbouw? Realiseren wij ons voldoende dat, als de universiteiten de antwoorden op deze vragen niet hebben, het gevaar dreigt dat een overheid nationaal of supranationaal zich verplicht voelt in te grijpen en op die manier opnieuw de autonomie van de instellingen ter discussie staat?

Belangrijke issues in Europees wetenschapsbeleid zijn de wederzijdse diploma-erkenning en erkenning van beroepskwalificaties. In dit verband wil ik met ere de Nuffic vermelden voor het vele belangrijke werk dat die organisatie doet voor de evaluatie en academische erkenning van diploma's, zowel van buitenlandse diploma's in ons land als van die van ons in het buitenland. Daarnaast is ook de erkenning van studiepakketten of onderdelen daarvan in de universiteit waarmee men samenwerkt belangrijk, zodat de student studieonderdelen, die bij een andere universiteit zijn bestudeerd dan bij zijn eigen Alma Mater, kan integreren in één studiepakket. Het vraagt om een verdergaande modularisering van ons

onderwijsaanbod dan tot nu toe het geval is. Een voor de Landbouwuniversiteit interessante maar moeilijke opgave, die echter wel noodzakelijk is indien ons streven blijft studenten vanuit andere Europese landen en ontwikkelingslanden in ons midden op te nemen.

Een Europese oriëntatie in het onderwijs vraagt ook een onderwijsevaluatie in Europees verband: In de komende jaren zal het onderwijs bij de universiteiten en daarmee ook het onderwijsprogramma van de Landbouwuniversiteit door commissies, waarin ook buitenlandse deskundigen zitting zullen hebben en ingesteld door de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten, worden geëvalueerd. In 1989 zullen de wetenschapsgebieden Biologie en Economie landelijk worden geëvalueerd en daarbij zullen ook deze studierichtingen in de Landbouwuniversiteit worden betrokken. In 1992 volgt de chemie (voor de Landbouwuniversiteit de moleculaire wetenschappen) en de landbouwwetenschappen. Het ligt in de bedoeling dat hierbij ook aandacht zal worden besteed aan het internationale kader, d.w.z. er zal een meer expliciete vergelijking met internationale standaards worden gemaakt, m.a.w. competitie alom!

Landbouwkundig onderzoek

Ten aanzien van de Europese uitdaging in het kader van het landbouwkundig onderzoek kunnen wij vaststellen, dat wij ons huiswerk intern goed hebben gedaan. De recentelijk door de Universiteitsraad goedgekeurde onderzoeksprogramma's in de voorwaardelijke financiering - programma's, die door interne en externe beoordelaars het kwaliteitskeurmerk goed tot zeer goed hebben gekregen - hebben m.i. een

prima basis gelegd voor internationale samenwerking. Ook de door de RAWB zojuist gepubliceerde achtergrondstudie "Wetenschaps- en Technologie-indicatoren 1988" bevestigt dit beeld. In de categorie biologie en landbouw is het aantal publikaties, gerubriceerd naar niveaus en trend, gemiddeld in vergelijking met andere ontwikkelde landen. Echter het aantal citaten per publikatie – een graadmeter voor de impact van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek – is in niveau en trend hoog in vergelijking met andere landen. Hieruit mag worden geconcludeerd dat het fundamentele onderzoek in de landbouw in Nederland een trendzettend karakter heeft.

Daarmee is aan de door mij reeds aangeduide voorwaarde, zorg ervoor eerst intern de zaak goed te hebben georganiseerd alvorens tot samenwerking te komen, voldaan. Aan de vakgroepen nu het woord om de internationale samenwerking gestalte te geven of indien deze reeds bestaat, verder uit te bouwen.

In het kader van groeiende Europese samenwerking zou ik ook nog willen vermelden de door de NRLO geïnitieerde oprichting van het Europese forum voor landbouwkundig onderzoek, het zgn. Euragri (European Agricultural Research Institution). Euragri beoogt allereerst een platform te zijn van informatie over ontwikkelingen in de landbouw, onderzoeksbeleid en onderzoeksprogramma's. De inzichten in deze terreinen zijn de laatste jaren aan grote veranderingen onderhevig. Was in het verleden het onderzoek vooral gericht op verhoging van produktie, vandaag aan de dag zijn meer aan de orde de ontwikkeling van alternatieve produktiesystemen voor traditionele produkten, of nieuwe produktiesystemen ter vervanging

van produkten, waarvan overschotten bestaan. Ook de kwaliteitsverbetering van natuur en milieu, opslag en verwerking van voedsel zijn terreinen van toenemende importantie. Dit alles zijn geen problemen meer, die alleen binnen onze grenzen spelen. Er is sprake van een toenemende Europese component en o.a. door gezamenlijke onderzoeksprogramma's is het wellicht mogelijk deze problemen in de landbouw tot een nadere oplossing te brengen.

Dames en Heren, Europees wetenschapsbeleid, internationalisering, mobiliteit, kwaliteit, ethiek – het zijn allemaal uitdrukkingen van een ontwikkeling die in het komende decennium centraal zal staan. Onze universiteiten en onderzoeksinstituten zullen hiermede worden geconfronteerd. Aan ons de opdracht om daaraan naar beste vermogen bij te dragen. Er valt niet aan te ontkomen!

Ik hoop U op grond van hetgeen ik U heb uiteengezet, te hebben overtuigd dat wij in de jaren '90 tot grote vernieuwingen zullen en ook moeten komen. Bedacht dient echter te worden dat dit uiteraard niet geheel nieuw is. In de afgelopen tientallen jaren en vele eeuwen daarvoor is de situatie niet anders geweest. Uitgangspunt is en dient te blijven het in stand houden van een coherente stabiele samenleving die echter toch groeit en evolueert waarbij wetenschap en technologie een machtig hulpmiddel is gebleken en ook hulpmiddel zal moeten blijven. Het mag geen doel op zichzelf zijn. Het is dan ook geen verrassing dat we in de wetenschap steeds weer in de voetsporen treden van voorgangers. Ik zou hier met name willen noemen de naam van de grote geleerde en wetenschapsbeoefenaar Erasmus, die geboren werd in Rotterdam en gevormd in Nederland, België, Frankrijk, Engeland,

Duitsland, Zwitserland en Italië. Een waar Europeaan dus!

Wat leert ons Erasmus?

Ten eerste dat geestesvrijheid de conditio sine qua non is voor goed wetenschappelijk onderzoek. Ten tweede dat je je niet moet opsluiten in nationaal of lokaal patriotisme, maar de wetenschap moet beoefenen in een internationaal netwerk.

Dames en heren, deze voorwaarden zijn duidelijk meer dan termen van een beleid; zij vormen een beginselverklaring. Het is een immateriële schat van grote waarde.

Ik wil besluiten met het uitspreken van het vertrouwen dat de Landbouwniversiteit een belangrijke rol zal spelen bij de ontwikkeling van een Europees wetenschapsbeleid. Als kenniscentrum van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek ten dienste van de landbouw is zij in Europa uniek. Zij mag zich derhalve aan deze opdracht niet onttrekken!
Noblesse oblige.

Dames en Heren, ik heb gezegd.